

TEATRUL POLITIC ȘI POLITICA TEATRALĂ

ÎNSEMNĂRI CU PRILEJUL CENTENARULUI NAȘTERII LUI VLADIMIR ILICI LENIN

Era o vreme când teatrul politic constituia avangarda mișcării teatrale mondiale. O semnificație socială și politică a avut teatrul dintotdeauna, dar în primele decenii ale secolului nostru, odată cu intensificarea luptei conștiente a maselor muncitoare pentru eliberarea socială, pentru cucerirea puterii pe calea revoluției socialiste, teatrul și-a afirmat în chip evident însușirea de instrument al luptei revoluționare. Dacă ne întoarcem cu gândul înapoi, cam cu vreo jumătate de secol, îi găsim pe Piscator și Brecht războindu-se din greu, fiecare pe cont propriu, dar de pe o platformă politică-ideologică comună, pentru organizarea unui teatru și realizarea unor spectacole care să contribuie la stimularea combativității clasei muncitoare, la creșterea avântului revoluționar al maselor.

Tot pe atunci, și tocmai de aceea, în tînărul stat sovietic, teatrul devenea proprietate a poporului, printr-unul din primele decrete emise de Lenin după victoria revoluției socialiste. Decretul pentru naționalizarea teatrelor afirma astfel, cu putere de lege, forța de înmîrurare a artei teatrale asupra maselor, punînd-o în mod conștient și organizat în slujba uriașei opere de educare a muncitorilor și țărănilor, făuritori ai primului stat socialist din lume.

În miile de pagini care alcătuiesc prețioasa moștenire lăsată de Lenin, teatrul ocupă totuși un loc surprinzător de mic, ca și arta în general. Explicația o găsim, între altele, în relatarea lui Lunacearski despre repulsia pe care o manifesta Lenin față de orice diletantism și, drept urmare, faptul că „nu-i plăcea să-și exprime părerile despre artă. El nu făcea niciodată din simpatiile și antipatiile sale estetice directive ideologice” spune Lunacearski, revelînd astfel admirabila înțelepciune a acestui conducător, conștient de răspunderea pe care și-o asuma prin fiecare afirmație rostită. Cu atît mai valoroase ne apar documentele care atestă nu numai intensa preocupare a lui Lenin pentru însușirea și păstrarea adevăraților valori ale culturii și artei, ci și consecvența cu care a căutat mereu să aducă aceste valori la îndemîna maselor populare, convins fiind că „muncitorii și țărăanii noștri merită ceva mai mult decît niște jocuri de circ. Ei au dobîndit dreptul la o artă într-adevăr măreață”. Relatăriile contemporanilor ni-l arată pe Lenin ca pe un pasionat iubitor al culturii clasice, un admirator al literaturii și artei realiste, pătrunse de un adînc umanism. Totodată însă, Lenin încerca să înțeleagă virtuțile altor modalități artistice, fără a se lăsa sedus fără rezerve de formele insolite, dar și fără a le respinge doar pentru neobișnuitul lor. Iată, de pildă, modul în care îi explică el lui Gorki particularitățile unor „numere excentrice” dintr-un spectacol de music-hall văzut la Londra :

„Este aici un fel de atitudine satirică sau sceptică față de ceea ce e îndeobște admis, se vede tendința de a întoarce lucrurile pe dos, de a le deforma puțin, de a arăta absurditatea obișnuitului. Complicat, însă interesant”.

Uluitoare îndeosebi și demne de admirație mi se par energia pasionată și perseverența cu care Lenin a luptat pentru lămurirea și redresarea morală și ideologică a lui Gorki, în perioada de depresiune morală și politică a acestuia, sub influența devierilor machiste. Întreaga corespondență purtată de Lenin și Gorki, de altfel, ar putea constitui materialul unei foarte dramatice și interesante piese de teatru. Ar fi o piesă cu adevărat politică și, în același timp, impregnată de o adâncă umanitate, de o fierbinte dragoste, încredere, respect reciproc între doi oameni mari, aliați și adversari în numele aceluiași țel înalt.

Fără îndoială că în dezvoltarea istorică a artei, fiecare epocă își are modul ei propriu de manifestare și, mai ales, fiecare generație își trăiește propria experiență, convinsă de unicitatea ei absolută. Dar nu e mai puțin adevărat că progresul omenirii, și al artei implicit, se bazează pe folosirea a tot ceea ce s-a creat valoros de către generațiile anterioare, căci a o lua mereu de la început ar însemna să inventăm de fiecare dată roata și să nu mai ajungem la cibernetică și la zborurile în cosmos.

Am preluat experiența naționalizării teatrelor, aceasta fiind unul din primele acte ale revoluției noastre socialiste. Încadrat în construcția politică, economică și socială a țării, teatrul nostru își îndeplinește rosturile sale firești, de instrument al educării poporului în spiritul idealurilor umaniste, progresiste, ale societății socialiste. Dar nu înseamnă deloc că, prin simplul act de trecere în proprietatea statului, teatrul și-a rezolvat toate problemele misiunii sale, că raportul între teatru și publicul popular e dintre cele mai bune, că, așa cum ne place adesea s-o spunem, teatrul a devenit o necesitate spirituală, vitală, a maselor. Nu, procesul e abia în curs. Aș putea spune chiar că, după primii ani, în care în sălile teatrelor a pătruns cu adevărat un public nou, proaspăt, dornic de cultură, într-un ritm impetuos, în ultimii ani procesul acesta și-a încetinit ritmul, viața teatrală a intrat într-un fel de obișnuință, de rutină, care amenință cu stagnarea. Se simte nevoia unor înnoiri, atât pe plan organizatoric general — acestea, după cum se știe, sînt în pregătire — cât și pe planul vieții interne a teatrelor, în dramaturgie, în arta spectacolului, în metodele de atragere a spectatorilor. Teatrul politic, care în multe țări ale lumii a rămas un mijloc de luptă al unor grupuri restrinse, a devenit la noi un fapt de politică culturală, răspîdit pe toată suprafața țării. Dar în această nouă situație, sarcinile sale au devenit mai complexe. Diversitatea publicului căruia i se adresează cere o diversificare a mijloacelor sale de stabilire a contactului, pentru ca forța de înfrîurire a conștiințelor, specifică artei teatrale a tuturor timpurilor, să acționeze în mod eficient, contribuind la formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, la înflorirea multilaterală a personalității.

Nu cred că înnoirea teatrului nostru se poate realiza prin altoirea artificială a unor forme importate sub eticheta noului, dintr-un mediu străin de spiritualitatea noastră. Lenin intuise, cu pătrunderea sa caracteristică, esența acestui fenomen al importului pseudoinovator, și cred că următoarele observații ale sale își păstrează și azi deplina valabilitate:

„De ce să te prosternezi în fața a ceea ce este nou, ca în fața unei divinități, de ce trebuie să i te supui numai pentru că «este nou»? O asemenea atitudine este un nonsens. Există în ea o mare doză de ipocrizie și, desigur, o admirație inconștientă față de moda dominantă în domeniul artei în Apus».

Aceasta nu înseamnă, desigur, a rămîne orbi și surzi față de ceea ce se petrece în afara hotarelor noastre sau a ne limita numai la propria noastră experiență. Schimburile de idei, cunoașterea și chiar preluarea valorilor reale din arta celorlalte popoare contribuie la îmbogățirea și îmborsăvirea forței creatoare proprii. Dar este necesară o selecție judicioasă, o cernere exigentă a experiențelor artei străine, pentru a nu ajunge la hibridi lipsiți de viabilitate. O seamă de piese, publicate în ultimii doi-trei ani de revistele noastre literare sau de edituri, plătesc un tribut greu unor orientări de pe alte meridiane, transformînd teatrul într-o șaradă, exprimînd stări de spirit confuze, ambigue.

Încercînd să fugă de rutină, de obișnuință, unii regizori cred că „inovează”, remaniînd textele clasice, amputînd, adăugînd, schimbînd ambianța istorică-socială, înlocuind semnificațiile. Valoarea clasice constă, într-adevăr, în depășirea propriei lor epoci istorice și adesea sîntem uimiți de rezonanțele actuale ale unor opere de sute de

ani. Dar pentru a le sublinia această valoare perenă nu e nevoie să-i modificăm, să insistăm prin imagini scenice pleonastice, care în fond le scad valoarea, în loc s-o reliefeze. După mine, decăderea și corupția aristocrației franceze din preajma revoluției apar mai evidente prin sublinierea contrastului dintre strălucirea exterioară și abjecția lăuntrică, decît prin înecarea întregii acțiuni în rufe murdare și mirosuri pestilențiale, în care nobilii și slugile se amestecă într-un amalgam nediferențiat (vezi *Nunta lui Figaro* în regia lui Dinu Cernescu, la Giulești). A considera că un spectacol popular trebuie să aibă neapărat accente vulgare și că, pentru a fi modern, trebuie să șocheze bumul-simț, nu cred că reprezintă un punct de vedere înaintat, înnoitor. Din păcate, asemenea „puncte de vedere” se manifestă pe alocuri pe scenele noastre, contrazicînd de fapt linia politicii culturale, teatrale a societății noastre. Nu, înnoirea teatrului nostru nu poate veni de aici.

Cred că teatrul zilelor noastre, pentru a fi un teatru cu adevărat politic, trebuie să pătrundă pînă departe, în lumea fabricilor și a satului, în lumea școlilor și a universităților. Cînd vom începe oare să cercetăm cu adevărat rolul și locul teatrului în viața noastră socială? Cînd vor începe directorii teatrelor să se preocupe și de compoziția publicului lor, încercînd să găsească mijloace noi pentru cucerirea unor noi grupuri de spectatori? Cînd oare organizatorii de spectacole vor înceta să mai fie simpli vînzători de bilete și vor deveni, ceea ce ar trebui să fie, propagandiști culturali?

Teatrul politic al zilelor noastre înseamnă, cred, teatrul răspunderii civice, teatrul angajării totale, pasionate, în serviciul umanității, în numele idealurilor de progres ale omenirii, ale poporului nostru.

Căutările în această direcție sînt legitime, necesare chiar. Ele trebuie să aibă drept scop găsirea căilor celor mai directe spre mintea și inima publicului larg, în lumina menirii esențiale a artei noastre „de a înnobilă omul, de a-l inspira spre noi fapte mărețe”, demne de numele său de om. Devierile pe liniile sinuoase ale absurdului, ale scepticismului, ale șaradelor ambigue sînt abdicări de la funcția primordială a artei teatrale, sînt concesii făcute snobismului atras de falsa strălucire și falsele rafinamente. Pînă la urmă, teate acestea sînt semnele unui provincialism, cu veleități de modernitate.

Adevăratul teatru politic își trage seva din pămîntul care i-a dat naștere. E autentic, și prin aceasta, de o valoare universală, care nu depinde de jocul capricios al modelor.

F. S. Bogoroțchi : „Matrozii în timpul asediului”

